

สาบานได้ว่าไม่เห็น

ความรู้สึกว่ารู้หรือไม่รู้เป็นรายงาน ไม่ใช่การวัด และมันผิดได้ทั้งสองทาง

ห้องสมุด AICE · i-swear-i-didnt-see-it

10 บท · ฉบับภาษาเดียว

เขียนครั้งแรก 25 กันยายน 2026 · ปรับปรุงล่าสุด 25 กันยายน 2026

ทุกตัวเลข ชื่อ และปีในเล่มนี้ตรวจย้อนไปยังแหล่งที่อ้างอิงไว้ได้

ก่อนอ่าน

ถ้าคุณเคยร้องตามเพลงได้ทุกท่อนตอนดนตรีขึ้น ทั้งที่ถ้าให้ร้องเปล่าๆ นึกคำแรกยังไม่ออก เคยพูดภาษาที่สองได้คล่องในคืนหนึ่งแล้วติดขัดในเช้าวันถัดมา หรือเคยตื่นมาจำเรื่องที่อีกฝ่ายเล่าได้ครบ แต่จำไม่ได้ว่าตัวเองพูดอะไรออกไป เล่มนี้เขียนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในหัวคุณตอนนั้น

ความรู้สึกว่ารู้หรือไม่รู้ ว่าเห็นหรือไม่เห็น เป็นรายงาน ไม่ใช่การวัด และรายงานนี้ผิดได้ทั้งสองทาง

ทางแรกคือมันรายงานขาด บทที่ 1 ถึง 6 ว่าด้วยทางนี้ ตั้งแต่ชายที่สาบานได้ว่ามองไม่เห็น แต่เดินผ่านทางที่วางของขวางไว้ได้โดยไม่ชนเลยสักชิ้น ไปจนถึงคนที่อยู่ตรงหน้าทุกวันจนหลุดจากสายตา ทางที่สองคือมันรายงานเกิน มันให้เหตุผลที่ไม่ใช่เหตุจริงด้วยความมั่นใจเต็มที่ และทำให้เรื่องที่ไม่มีใครตรวจรู้สึกเหมือนความรู้ บทที่ 7 และ 8 ว่าด้วยทางนี้ บทที่ 9 ถามว่าเมื่อพยานในหัวเชื่อไม่ได้ทั้งสองทาง คำว่ารู้ด้วยตนเองยังเหลือความหมายอะไร

เล่มนี้ไม่ได้สัญญาว่า คุณมีพลังซ่อนเร้นที่รอวันปลดล็อก สิ่งที่อยู่นอกรายงานมีจริงและวัดได้ แต่มันมีขอบเขต มันหยาบกว่าที่หวัง มันไต่ล่อออกมาเมื่อเงื่อนไขถูก มันผิดได้ และจะเชื่อมั่นได้ก็เฉพาะในเรื่องที่โลกเคยตอบมันกลับมาซ้ำๆ

คำว่าคะแนนในเล่มนี้หมายถึงผลที่วัดจากการลงมือทำ ไม่ใช่จากการถามว่ารู้สึกอย่างไร ทุกครั้งที่แหล่งบอกได้ว่าการเดาสุ่มจะถูกบ่อยแค่ไหน เล่มนี้จะวางตัวเลขนั้นไว้ข้างคะแนน เพราะคะแนนที่ไม่มีการเดาสุ่มให้เทียบ ไม่ได้บอกอะไรเลย

ท้ายทุกบทมีสองส่วน เงื่อนไขที่จะพลิกคำตัดสินของบทนั้น และแหล่งที่มาที่เปิดอ่านต่อได้ ตัวเลขในเนื้อความเขียนเป็นภาษาธรรมดา ส่วนรายละเอียดว่าวัดจากใคร ก็คนปีไหน อยู่ในส่วนแหล่ง

ข้ออ้างที่ตกไประหว่างการค้นคว้า ตัวเอียงคือข้ออ้าง ที่ตามมาคือสิ่งที่พบ

- คนไข้ที่ตาบอดบางส่วนเพราะสมองเสียหาย เขาถูกทุกครั้ง ไม่พบรายงานต้นฉบับที่ให้ตัวเลขร้อยละ เซอร์เชินตันในการให้เดา ที่ยืนยันได้คือถูกบ่อยกว่าการเดาสุ่มอย่างชัดเจน และการเดินทางหนึ่งครั้งโดยไม่ชนะอะไรเลย (บทที่ 1)
- จำคำศัพท์ได้น้ำแล้วทดสอบได้น้ำจะจำได้ดีกว่า ผลนี้มาจากนักประดาน้ำสืบทอดคน และเมื่อมีคนทำการทดลองเดียวกันซ้ำ ก็ไม่พบผลนั้น (บทที่ 3)
- ดื่มแล้วเก่งภาษาขึ้น แอลกอฮอล์ปริมาณน้อยทำให้ผู้ฟังให้คะแนนการออกเสียงดีขึ้นในการทดลองหนึ่ง แต่คนที่ดื่มไม่ได้ให้คะแนนตัวเองสูงขึ้น และไม่มีแก้วไหนเติมคำศัพท์ที่ไม่เคยอยู่ในหัว (บทที่ 4)
- นึกภาพว่าไม่เคยพบคนรัก แล้วจะรักเขามากขึ้น ผลเดิมผ่านเกณฑ์ทางสถิติแบบเฉียดฉิว และการทดลองที่ทำซ้ำไม่พบผลเดียวกัน (บทที่ 6)
- Homo erectus สูญพันธุ์เพราะซีเกียจ งานวิจัยดันเรื่องไม่มีคำว่าซีเกียจสักคำ และไม่ได้ระบุว่าคนทำเครื่องมือเป็นสายพันธุ์ไหน ทั้งสองอย่างเกิดในข่าวประชาสัมพันธ์ (บทที่ 8)
- Homo erectus คือผู้ใช้ไฟมานานที่สุด ร่องรอยการใช้ไฟที่เก่าที่สุดไม่มีกระดูกบอกว่าเป็นของใคร และหลักฐานการก่อไฟเองที่ชัดที่สุดมีอายุราวสี่แสนปี ไม่ได้โยงกับสายพันธุ์นี้ (บทที่ 8)
- ไก่วงแหงนมองฝนจนจมน้ำตาย ไม่จริง (บทที่ 8)

1 • ลองเดาดู

ทางเดินสายหนึ่งมีกล้องกับเก้าอี้วางขวางไว้แบบสุ่ม ชายคนหนึ่งยืนอยู่ที่ต้นทาง ไม่เท่าที่เขาใช้ทุกวันถูกเก็บไป มีคนเดินตามหลังเพื่อเขาล้ม

เขามองไม่เห็น ไม่ใช่สายตาสั้นหรือตาฝ้า สมองส่วนที่รับภาพจากตาเสียไปทั้งสองซีก จากโรคหลอดเลือดสมองสองครั้ง ถ้าถามว่าตรงหน้ามีอะไร เขาจะตอบตามจริงว่าไม่เห็นอะไรเลย และถ้าให้สาบาน เขาก็สาบานได้โดยไม่ผิดศีลข้อสี่

เขาเดินจนสุดทาง ไม่ชนอะไรเลยสักชิ้น

เขาไม่ได้โกหกตอนบอกว่ามองไม่เห็น และไม่ได้โชคติดตอนเดินไม่ชน

สองประโยคนั้นจริงพร้อมกัน และทั้งเล่มนี้คือการตามหาว่ามันจริงพร้อมกันได้อย่างไร

คะแนนที่เจ้าของไม่เชื่อ

เรื่องของชายคนนั้นถูกตีพิมพ์ในปี 2008 แต่เรื่องแบบนี้เริ่มก่อนหน้านั้นหลายสิบปี ในทศวรรษ 1970 นักประสาทจิตวิทยาชาวอังกฤษ Lawrence Weiskrantz กับเพื่อนร่วมงาน ทดสอบชายอีกคนหนึ่งที่ถูกผ่าตัดเอาสมองส่วนรับภาพซีกขวาออก เขามองไม่เห็นครึ่งซ้ายของโลก และบอกอย่างนั้นทุกครั้งที่ถูกถาม

นักวิจัยจึงเลิกถามว่าเขาเห็นอะไร พวกเขาว่างบางอย่างไว้ในครั้งที่มืด แล้วพูดประโยคที่ฟังเหมือนชวนเล่นเกม ลองเดาดู ให้ชี้ไปตรงที่คิดว่ามันอยู่ ให้เดาว่าเส้นนั้นตั้งหรือนอน ให้เดาว่าเป็นตัว X หรือตัว O คำถามแบบสองตัวเลือก ถ้าเดามั่วจะถูกราวครึ่งหนึ่ง เขาถูกบอ้ยกว่านั้นชัดเจน และ Weiskrantz เรียกความแม่นยำของการชี้ตำแหน่งในครั้งที่มืดนั้นว่า remarkably good คือดีจนน่าสังเกต ทางเดินเดียวยังอาจเป็นโชค แต่คำถามสองตัวเลือกที่ถามซ้ำหลายรอบแล้วถูกบอ้ยกว่าครึ่งอย่างสม่ำเสมอเป็นโชคไม่ได้

ส่วนที่ทำให้เรื่องนี้เป็นมากกว่าผลการทดลอง คือสิ่งที่เกิดขึ้นตอนนักวิจัยเอาคะแนนให้เขาดู เขาประหลาดใจ แล้วก็ยิ่งเชื่อต่อไปว่าตัวเองแค่ตา

ความรู้สึกของเขาบอกว่าไม่เห็น คะแนนบอกว่าเห็น ทั้งสองมาจากคนคนเดียวกัน ในห้องเดียวกัน ในนาทีเดียวกัน ปรากฏการณ์นี้ได้ชื่อว่า blindsight หรือการเห็นทั้งที่บอด ถ้าจะมีใครสักคนรู้ว่าคุณเห็นอะไร คนคนนั้นควรจะเป็นคุณ ห้องทดลองแบบนี้คือที่แรกๆ ที่มีคนวัดได้ว่าไม่จำเป็นต้องเป็นอย่างนั้น

ทางอ้อม

คำอธิบายที่ดีที่สุดตอนนี้มาจากลิง ลิงที่เสียสมองส่วนรับภาพหลักไปยังตำแหน่งของภาพในส่วนที่เสียได้ และสมองส่วนอื่นของมันยังตอบสนองต่อภาพนั้น เมื่อนักวิจัยปิดการทำงานของสถานีส่งต่อเล็กๆ ในส่วนลึกของสมองที่ชื่อ LGN ชั่วคราว ทั้งการตอบสนองของสมองและความสามารถในการชี้หายไปพร้อมกัน ภาพจากตาจึงมีทางไปถึงสมองส่วนอื่นได้โดยไม่ผ่านประตูหลัก และสิ่งที่วิ่งผ่านทางอ้อมนั้นพอจะนำทางมือและเท้าได้ แม้จะไม่พอให้เจ้าของพูดว่าเห็น

blindsight ไม่ใช่การมองเห็นครบชุดที่ซ่อนอยู่ มันหายาบ มันบอกตำแหน่ง การเคลื่อนไหว หรือทิศทางของเส้นได้ แต่ไม่พอให้อ่านหนังสือ หรือบอกได้ว่าหน้าที่อยู่ตรงหน้าเป็นของใคร Alan Cowey ผู้ใช้เวลาหลายสิบปีกับเรื่องนี้เขียนไว้ว่า มันจะมีประโยชน์ในชีวิตประจำวันหรือไม่ ยังเป็นโจทย์ที่ไม่มีใครแก้ได้

ข้อโต้แย้งสำคัญข้อหนึ่งไม่ได้บอกว่าเรื่องนี้ไม่จริง ปี 2021 นักปรัชญา Ian Phillips เสนอว่าคนไข้เหล่านี้ยังเห็นอยู่ แต่เห็นเลือนรางจนไม่กล้าเรียกว่าเห็น ถ้าเขาพูดถูกเรื่องนี้ไม่ได้หายไป มันย้ายจากตาไปอยู่ที่ประตูของคำตอบ คนไข้มีบางอย่างให้รายงาน แต่คำที่ออกมาคือไม่เห็น คำตอบกับคะแนนก็ยังไม่ตรงกันอยู่ดี ต่างกันแค่ว่ามันผิดเพราะเงิบ หรือผิดเพราะระวังเกินเหตุ

ในห้องนั้นมีพยานสองปาก ปากหนึ่งคือความรู้สึก อีกปากคือคะแนน และปากที่พูดได้ คือปากที่ผิด

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีการแสดงว่าคะแนนที่สูงกว่าการเดาสุ่มของผู้ป่วยเหล่านี้มาจากแสงที่เกิดขึ้นตลอดไปถึงสมองส่วนรับภาพที่ยังดีอยู่ หรือมีการแสดงว่าเมื่อถามความรู้สึกด้วยมาตรวัดที่ละเอียดพอ ผู้ป่วยรายงานได้ตรงกับคะแนนทุกครั้ง ถ้าเป็นอย่างหลัง สิ่งที่เกิดขึ้นในบทนี้ไม่ใช่ความรู้สึก แต่คือคำถาม

แหล่ง:

- de Gelder, Tamietto, van Boxtel, Goebel, Sahraie, van den Stock, Stienen, Weiskrantz & Pegna 2008, Current Biology 18(24): R1128–R1129 — ผู้ป่วย TN สมองส่วนรับภาพหลักเสียทั้งสองซีก จากโรคหลอดเลือดสมองสองครั้งห่างกัน 36 วัน เดินผ่านทางเดินที่ว่างกล่องและเก้าอี้แบบสุ่มโดยไม่มีไม้เท้า ไม่ชนเลย — <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982208014334>
- Weiskrantz, Warrington, Sanders & Marshall 1974, Brain 97(4): 709–728 — ผู้ป่วย DB ปิดต้นฉบับไม่ได้และไม่มีบทคัดย่อ ตัวเลขร้อยละของแต่ละงานจึงไม่ถูกพิมพ์ มีแต่ทิศทาง
- Weiskrantz 2007, Scholarpedia 2(4): 3047 — คำบรรยายของผู้วิจัยเอง: การชี้ตำแหน่ง remarkably good, ประหลาดใจเมื่อเห็นผล, ยังเชื่อว่าตัวเองแค่เดา — <http://www.scholarpedia.org/article/Blindsight>
- Pöppel, Held & Frost 1973, Nature 243: 295–296 — ผู้ป่วยกลอกตาไปหาเป้าแสงในส่วนที่มองไม่เห็น สอดคล้องกับตำแหน่งจริงอย่างมีนัยสำคัญ แม้ความสัมพันธ์จะอ่อน — <https://www.nature.com/articles/243295a0>
- Schmid et al. 2010, Nature 466: 373–377 — สิ่งที่เสียสมองส่วนรับภาพหลัก เมื่อปิด LGN ชั่วคราว ทั้งการตอบสนองของสมองและการตรวจจับหายไป — <https://www.nature.com/articles/nature09179>
- Cowey 2010, Experimental Brain Research 200: 3–24 — <https://link.springer.com/article/10.1007/s00221-009-1914-2>
- Phillips 2021, Psychological Review 128(3): 558–584 — blindsight คือการเห็นที่เสื่อมหนักแต่ยังรู้สึกตัว และไม่ถูกรายงานเพราะผู้ป่วยตั้งเกณฑ์การตอบไว้สูง (PMID 32757572)

2 . ขอข้าวแล้วไม่ได้ข้าว

อ่านสามคำนี้ออกเสียง ขาว ข้าว ข้าว

ถ้าภาษาไทยเป็นภาษาแรกของคุณ สามเสียงนั้นออกมาถูกโดยไม่ต้องหยุดคิด ที่นี้ลองบอกว่าตอนพูด ข้าว กับ ข้าว คอของคุณทำอะไรต่างกัน เสียงเริ่มสูงหรือต่ำ ขึ้นก่อนหรือลงก่อน ลงเร็วแค่ไหน

คอของคุณรู้คำตอบครบทุกข้อ และใช้มันถูกทุกครั้งที่คุณสั่งข้าว แต่ถ้าต้องเล่าออกมาเป็นคำ คุณเล่าได้เพียงเศษเสี้ยว

ถ้าคุณโตมากับภาษาไทย ก่อนจะรู้จักตัวอักษรสักตัว คุณพูดวรรณยุกต์ได้ถูกพอจะขอข้าวแล้วไม่ได้ข้าว

ภาษาไทยไม่ปล่อยให้วรรณยุกต์ผิดได้ฟรีๆ เพราะเปลี่ยนเสียงคือเปลี่ยนคำ ขาวเป็นสี ข้าวเป็นเรื่องที่เล่าต่อ ข้าวเป็นของกิน เด็กที่ขอข้าวแล้วได้ข้าวจะหิวไปจนกว่าจะออกเสียงถูก และเด็กที่โตมากับภาษาไทยก็ขอข้าวได้ถูกคำตั้งแต่ก่อนเข้าโรงเรียน

กฎที่มาทีหลัง

โรงเรียนสอนกฎให้เรื่องนี้เพียงส่วนหนึ่ง เช่นทำไม คาคด จึงเป็นเสียงโทเหมือน ข้าว ทั้งที่ไม่มีไม้โท กฎนั้นว่า อักษรต่ำ คำตาย สระเสียงยาว ได้เสียงโท ในหลักสูตรแกนกลางของไทย การผันอักษรกลาง อักษรสูง อักษรต่ำ อยู่ในสิ่งที่เด็กชั้นประถมปีที่สองต้องเรียน เด็กที่นั่งท่องกฎนั้นพูดคำในบทเรียนถูกมาหลายปีแล้ว และกฎทั้งชุดก็ไม่ได้บอกว่าควรทำอะไร มันบอกแค่ว่าตัวอักษรแบบไหนคู่กับเสียงไหน

ความรู้สองชนิดนี้มีชื่อในปรัชญา กลางทศวรรษ 1940 นักปรัชญาชาวอังกฤษ Gilbert Ryle แยกรู้ว่า (knowing that) ออกจากรู้วิธี (knowing how) และเถียงว่าชนิดหลังไม่ใช่ชนิดแรกที่ถูกเอาไปใช้ เหตุผลของเขาสั้นมาก ถ้าการทำอะไรอย่างฉลาดต้องเริ่มจากนึกถึงกฎก่อนทุกครั้ง การนึกถึงกฎก็เป็นการกระทำอย่างหนึ่งที่ต้องทำให้ฉลาดเหมือนกัน จึงต้องมีกฎว่าจะนึกอย่างไร แล้วกฎนั้นก็ต้องมีกฎของมันอีกชั้น ไม่มีวันจบ คนจึงต้องทำเป็นก่อน ถึงจะมีอะไรให้อธิบาย

มีนักปรัชญาที่ไม่ยอมรับการแบ่งนี้ ปี 2001 Jason Stanley กับ Timothy Williamson เถียงว่ารู้วิธีก็คือรู้ว่าชนิดหนึ่ง คือรู้ว่าทางไหนใช้ได้ เพียงแต่รู้ในรูปที่ใช้ลงมือ ไม่ใช่รูปที่ใช้พูด ข้อถกเถียงนี้ยังไม่จบ แต่ไม่ว่าฝ่ายไหนชนะ มีสิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยน ความรู้ที่ใช้ ทำกับความรู้ที่ใช้เล่าอยู่คนละรูป และรูปแรกอยู่ในตัวคุณนานก่อนรูปหลัง

Michael Polanyi นักเคมีที่หันมาเป็นนักปรัชญา สรุปเรื่องนี้ไว้ในประโยคเดียวตั้งแต่ปี 1966 เรารู้มากกว่าที่เราบอกได้ ตัวอย่างของเขาคือใบหน้า คุณจำหน้าคนที่รู้จักได้ ท่ามกลางคนเป็นพันเป็นล้าน แต่ถ้าให้บอกว่าจำได้จากอะไร คุณบอกได้ไม่ครบ

ภาษาที่ไม่มีใครพูด

ห้องทดลองวัดเรื่องนี้ได้โดยไม่ต้องฟังภาษาแม่ของใคร ปี 1967 Arthur Reber ให้คนดู สายตัวอักษรยาวๆ ที่ถูกสร้างขึ้นจากกฎซับซ้อนหนึ่ง จากนั้นให้ดูสายใหม่ที่ไม่เคยเห็น แล้วตัดสินว่าสายไหนเข้ากับกฎ พวกเขาตัดสินถูกบ่อยกว่าการเดาสุ่ม ทั้งที่บอกกฎออกมาไม่ได้

คนใช้ในบทที่แล้วเป็นกรณีสุดขั้ว วรรณยุกต์คือกรณีที่อยู่ในคอของทุกคนที่พูดไทย เป็นภาษาแรก ส่วนที่รายงานได้ในหัวบอกว่า ไม่รู้ว่าคอทำอะไร ส่วนที่ออกเสียงไม่เคยต้องรู้ มันแค่ทำถูก

กฎวรรณยุกต์ไม่ได้สอนให้ใครพูด มันสอนให้ตาอ่านสิ่งที่ปากทำเป็นอยู่แล้ว

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีการวัดแล้วพบว่าเด็กที่โตมากับภาษาไทยออกเสียง วรรณยุกต์ผิดจนสื่อสารไม่ได้ จนกว่าจะได้เรียนกฎที่โรงเรียน หรือพบว่าคนที่ตัดสิน สายตัวอักษรในการทดลองแบบของ Reber ได้ถูก ที่จริงบอกกฎได้ ถ้าถูกถามด้วยวิธีที่ดีกว่า

แหล่ง:

- Ryle 1945–46, "Knowing How and Knowing That", Proceedings of the Aristotelian Society 46 · The Concept of Mind 1949 บทที่ 2 — สรุปข้อโต้แย้งเรื่องกฎที่ถอยไม่รู้จบ — <https://plato.stanford.edu/entries/knowledge-how/>

- Polanyi 1966, The Tacit Dimension, หน้า 4 — "We can know more than we can tell" และตัวอย่างการจำใบหน้า — <https://archive.org/details/tacitdimension0000pola> (หน้าบันทึกของหนังสือ เนื้อความจำกัดการเข้าถึง)
- Reber 1967, Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior 6(6): 855–863 — ตัวเลขร้อยละที่ถูกอ้างต่อกันมาตรงกับต้นฉบับไม่ได้ จึงพิมพ์เพียงทิศทาง
- Stanley & Williamson 2001, "Knowing How", Journal of Philosophy 98(8): 411–444 — <https://plato.stanford.edu/entries/knowledge-how/>
- หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระภาษาไทย สาระที่ 4 — การผันอักษรกลาง อักษรสูง อักษรต่ำ อยู่ในสาระการเรียนรู้แกนกลางชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ตรวจจากเอกสารหลักสูตรของโรงเรียนที่คัดตัวชี้วัดระดับชาติมาทั้งหมด

3 · กุญแจอยู่นอกหัว

เพลงเก่าเพลงหนึ่งดังขึ้นในร้านข้าว ถ้าเป็นเพลงที่คุณเคยฟังจนคุ้น ท่อนแรกยังไม่ทันจบ ปากคุณก็อาจขยับไปถึงท่อนที่สองแล้ว ถ้าเมื่อเช้ามีคนขอให้ร้องเพลงเดียวกันนี้เปล่าๆ คุณอาจนึกคำแรกไม่ออกด้วยซ้ำ

เนื้อเพลงไม่ได้หายไปไหนตอนที่คุณนึกไม่ออก มันรอกุญแจ และกุญแจดอกนั้นคือคนตรี

มีอยู่ กับ หยิบได้

ปี 1966 Endel Tulving กับ Zena Pearlstone ให้คนเกือบพันคนจำรายการคำ ทุกคำในรายการอยู่ในหมวดของมัน และชื่อหมวดถูกบอกไว้ตอนจำ ตอนทดสอบ คนกลุ่มหนึ่งต้องนึกเอาเอง อีกกลุ่มได้ชื่อหมวดเป็นตัวช่วย กลุ่มที่ได้ตัวช่วยนึกได้มากกว่าในแปดจากเก้าเงื่อนไข และในรายการชุดที่ต่างกันมากที่สุด มากกว่าเท่าตัว

ทั้งสองสรุปด้วยคำสองคำ ความจำที่มีอยู่ (available) กับความจำที่หยิบได้ (accessible) ความจำที่มีอยู่มากกว่าความจำที่หยิบได้ และสิ่งที่ขีดเส้นแบ่งระหว่างสองอย่างนี้คือตัวช่วยตอนหยิบ ไม่ใช่ตัวความจำ

หลักที่ Tulving พัฒนาต่อจากงานชุดนี้บอกว่า ตัวช่วยที่ได้ผลคือสิ่งที่อยู่ตรงนั้นตอนความจำถูกเก็บ เนื้อเพลงถูกเก็บพร้อมทำนอง จังหวะ และเสียงของคนร้อง พอทำนองดังขึ้น กุญแจที่ถูกตัดมาคู่กับประตูบานนั้นก็กลับมาอยู่ในมือ

เศษของคำตอบ

ชื่อที่ติดอยู่ปลายลิ้นเป็นหลักฐานอีกแบบว่าความจำมีอยู่ก่อนจะหยิบได้ ปี 1966 Roger Brown กับ David McNeill อ่านนิยามของคำที่ไม่ค่อยมีคนใช้ให้นักศึกษาฟัง แล้วจับคนที่รู้สึกว่ำนั่นติดอยู่ปลายลิ้น คนเหล่านั้นเดาอักษรตัวแรกและจำนวนพยางค์ของคำที่ยังนึกไม่ออกได้ถูกบ่อยกว่าการเดาสุ่ม ความจำยื่นเศษของคำตอบ

ออกมาก่อน ในจังหวะที่ยังยืนทั้งคำไม่ได้ ครั้งนี้ความรู้สึกว่ารู้เป็นฝ่ายถูก คำมียู่จริง สิ่งที่ขาดคือทางหยิบ

และเมื่อคำถามเปลี่ยนจากให้นักเองเป็นให้ชี้ว่าเคยเห็นไหม ความจำที่มีอยู่ก็ไหลออกมาให้เห็นขนาดจริง ในการทดลองหนึ่ง คนดูภาพหนึ่งพันภาพ ภาพละครึ่ง แล้วถูกทดสอบทันทีด้วยคู่ภาพ ให้ชี้ว่าภาพไหนเคยเห็น การเดาสุ่มจะถูกครึ่งหนึ่ง พวกเขาถูกเฉลี่ยเก้าสิบเก้าจุดหกเปอร์เซ็นต์

ตัวอย่างที่ล้ม

มีตัวอย่างหนึ่งที่เคยถูกใช้อธิบายหลักนี้ นักประดาน้ำสิบแปดคนจำคำบนบกหรือใต้น้ำ แล้วทดสอบในที่เดิมหรือที่ใหม่ ผลในปี 1975 บอกว่าจำได้มากขึ้นราวครึ่งหนึ่งเมื่อที่ทดสอบตรงกับที่จำ ปี 2021 มีคนทำการทดลองเดียวกันซ้ำ แล้วไม่พบผลนั้น

หลักเรื่องกฎแฉไม่ได้ล้มไปด้วย แต่มันแคบลง สิ่งที่ยืนยันได้แน่ชัดคือตัวช่วยที่ผูกอยู่กับตัวสิ่งที่จำ อย่างชื่อหมวดของคำในการทดลองที่มีคนเกือบพันคน ทำนองของเพลงอยู่ฝั่งนี้มากกว่าฝั่งน้ำกับบก แต่ยังไม่มีการวัดมันด้วยการทดลองขนาดนั้น และตัวอย่างนักประดาน้ำเตือนว่า เรื่องที่ฟังเข้าท่าที่สุดไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่ทำซ้ำได้

ถ้ามีเพลงที่คุณร้องได้ทุกท่อนตอนดนตรีขึ้น มันไม่ได้บอกว่าคืนนั้นความจำคุณดีเป็นพิเศษ มันบอกว่าเนื้อเพลงอยู่ในหัวคุณมาตลอด ทุกวันที่คุณคิดว่าจำไม่ได้

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีการทดลองที่ใหญ่พอแล้วพบว่า สิ่งนี้นักออกเพิ่มขึ้นเมื่อได้ตัวช่วย ส่วนใหญ่เป็นคำที่เดาเอาจากตัวช่วยเอง ไม่ใช่คำที่เคยเห็นจริง ถ้าเป็นอย่างนั้น ตัวช่วยไม่ได้เปิดประตู มันแค่ให้คำใบ้สำหรับเดา

แหล่ง:

- Tulving & Pearlstone 1966, Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior 5(4): 381–391 — N = 929 (ทดสอบ 948 คน ตัดออก 19) ตัวช่วยให้ผลมากกว่าใน 8 จาก 9 เงื่อนไข ส่วนต่างมากที่สุด 19.8 คำ หรือ 126% (รายการ 48-1)
- Tulving & Thomson 1973, Psychological Review 80(5): 352–373 — หลัก encoding specificity
- Brown & McNeill 1966, Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior 5(4): 325–337 — ไม่มีบทคัดย่อให้ตรวจ ตัวเลขจึงไม่ถูกพิมพ์ มีแต่ทิศทาง

- Standing 1973, Quarterly Journal of Experimental Psychology 25(2): 207–222 — ภาพ 1,000 ภาพ ทดสอบทันทีแบบเลือกหนึ่งในสอง ถูกเฉลี่ย 99.6% — <https://gwnet.net/doc/psychology/spaced-repetition/1973-standing.pdf>
- Godden & Baddeley 1975, British Journal of Psychology 66(3): 325–331 — N = 18 · Murre 2021, Royal Society Open Science 8(11): 200724 และภาคเพิ่มเติมปี 2022, 9(1): 211924 — ทำซ้ำแล้วไม่พบผล

4 . ยามหน้าประตู

ถ้าคุณเคยถูกเรียกให้ตอบเป็นภาษาอังกฤษต่อหน้าคนทั้งห้อง แล้วคำที่รู้จักดีหายไปหมดในวินาทีนั้น ก่อนจะกลับมาครบตอนเดินออกจากห้อง หรือเคยพูดภาษาที่สองได้ ลื่นขึ้นหลังแก้วแรกในวงเหล้า คุณเจอสิ่งเดียวกันมาแล้วจากสองด้าน

แก้วแรกไม่เคยเติมคำศัพท์ให้ใครสักคำ คำที่ไม่อยู่ในหัวก่อนแก้วแรก ก็ไม่อยู่หลังจากนั้น สิ่งที่ยื่นออกไปคือยามที่ยืนขวางประตู

ยามตัวนี้มีชื่อในงานวิจัยการสอนภาษา ปี 1986 Elaine Horwitz กับเพื่อนร่วมงาน เรียกมันว่าความวิตกกังวลในการเรียนภาษาต่างประเทศ และสร้างแบบวัดสามสิบสามข้อขึ้นมาวัดมัน หนึ่งในสามส่วนที่พวกเขาใช้อธิบายความกังวลแบบนี้คือความกลัวถูกคนอื่นประเมิน ส่วนนี้ส่วนเดียวก็พออธิบายได้ว่าทำไมคำหยาบตอนคนทั้งห้องมองอยู่ และกลับมาตอนเดินพ้นประตู ยามไม่ได้เฝ้าคำ มันเฝ้าหน้า

เกือบสองหมื่นคน

ปี 2019 มีการรวมผลการวิจัยเรื่องนี้จากยี่สิบสามประเทศ ผู้เรียนเกือบสองหมื่นคน ผลคือยิ่งกังวลมาก ผลการเรียนภาษายิ่งต่ำ ความสัมพันธ์อยู่ที่ราวลบศูนย์จุดสามหก ระดับที่นักสถิติเรียกว่าปานกลาง

ตัวเลขนี้บอกไม่ได้ว่าอะไรเป็นเหตุ ความกังวลอาจทำให้พูดแย่ การพูดแย่มาก่อนอาจทำให้กังวล หรือทั้งสองอย่างหมุนวนกันอยู่ การจะรู้ว่ายามขวางประตูจริง ต้องมีคนลองให้ยามถอยออกไปแล้ววัด

วงเหล้าในห้องทดลอง

การทดลองที่ใกล้ชิดที่สุดทำในทางอ้อม ปี 2018 นักวิจัยสุ่มแบ่งคนเยอรมันห้าสิบคนที่เพิ่งเรียนภาษาดัตช์เป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งดื่มแอลกอฮอล์ปริมาณน้อย อีกกลุ่มดื่มเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ แล้วให้ทุกคนพูดภาษาดัตช์ ผู้ฟังให้คะแนนกลุ่มที่ดื่มดีกว่า ส่วนที่ต่างชัดคือการออกเสียง

การทดลองนี้เปลี่ยนแอลกอฮอล์ ไม่ได้วัดความกังวล การบอกว่ายามเป็นฝ่ายถอยจึงเป็นการอนุমান ไม่ใช่ผลที่วัดได้ แต่ในการทดลองเดียวกันมีอีกผลหนึ่งที่วัดได้ตรงกว่า เมื่อให้แต่ละคนประเมินภาษาดัตช์ของตัวเอง กลุ่มที่ดื่มไม่ได้ให้คะแนนตัวเองสูงกว่า คนพูดไม่ได้รู้สึกว่าคุณพูดดีขึ้น คนฟังเป็นฝ่ายได้ยิน ความรู้สึกกับคะแนนแยกต่างหากอีกครั้ง และเหมือนในทางเดินของบทแรก พยานที่พูดได้เป็นฝ่ายที่ไม่รู้

คำที่ใช้เรียกใจเต้น

แอลกอฮอล์ไม่ใช่ทางเดียวที่ยามถอย ปี 2014 Alison Wood Brooks ทดลองหลายชุด กับสถานการณ์ที่ทำให้ใจเต้นแรง ทั้งร้องคาราโอเกะ พูดต่อหน้าคน และทำโจทย์เลข ก่อนเริ่ม บางคนถูกให้พูดกับตัวเองว่า I am excited ในความหมายของตื่นเต้นแบบรอไม่ไหว ไม่ใช่แบบประหม่า บางคนถูกให้พยายามใจเย็น คนที่เรียกใจที่เต้นแรงว่ารอไม่ไหว ทำได้ดีกว่าคนที่พยายามสงบ ใจยังเต้นแรงอยู่ สิ่งที่เปลี่ยนคือชื่อที่มันถูกเรียก

พ่อครัวกับยาม

ภาพเดียวกันนี้มีคนวาดไว้ก่อนการทดลองเหล่านี้ ครูสอนเทนนิส Timothy Gallwey เขียนไว้ในปี 1974 ว่าในตัวผู้เล่นมีสองคน คนแรกคอยสั่งและคอยตัดสิน คนที่สองคือคนที่ตีลูกเป็น และคนแรกทำให้คนที่สองตีแย่งเพราะไม่ไวใจ นี่เป็นคำบอกเล่าของโค้ช ไม่ใช่ผลการทดลอง

ในคัมภีร์จวงจื่อ ซึ่งเก่ากว่านั้นราวสองพันสามร้อยปี มีพ่อครัวชื่อดังฆ่าและรวให้เจ้าผู้ครองแคว้นดู มิดของเขาใช้มาสิบเก้าปี ฆ่าและรวมาหลายพันตัว คมยังเหมือนเพิ่งลับจากหิน เขาบอกว่าเขาไม่ได้มองววด้วยตาแล้ว เขาพบมันด้วยจิต และปล่อยให้มิดเดินไปตามรอยต่อที่มีอยู่แล้วในตัวว

แต่ในเรื่องเดียวกันมีอีกตอนหนึ่ง ทุกครั้งที่มิดไปถึงจุดที่เอ็นกับกระดูกพันกัน พ่อครัวหยุด ตาจับนิ่ง มือข้างลง มิดขยับเบาที่สุด ความระวังตรงนั้นไม่ได้เฝ้าหน้าใคร มันเฝ้ามิด และพ่อครัวเป็นคนเรียกมันมาเองตรงจุดที่ยากจริง ต่างจากยามในห้องเรียน ที่มาเองโดยไม่มีใครเรียก

**ยามตัวนี้ไม่ได้เฝ้าความรู้ของคุณ มันเฝ้าหน้าของคุณ และมันถอยได้โดยไม่ต้องรอ
แก้วแรก**

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: การทดลองที่ใหญ่กว่าห้าสิบคนพบว่าแอลกอฮอล์ปริมาณ
น้อยไม่เปลี่ยนคะแนนที่ผู้ฟังให้กับภาษาที่สอง หรือพบว่าการลดความกังวลด้วยวิธีอื่น
ไม่เปลี่ยนคะแนนเลย ถ้าเป็นอย่างหลัง สิ่งที่ยาวประตูดอาจไม่ใช่ยาม แต่เป็นอย่างอื่น
ที่เล่นนี้ยังไม่ได้ตั้งชื่อ

แหล่ง:

- Horwitz, Horwitz & Cope 1986, Modern Language Journal 70(2): 125–132 — แบบวัด FLCAS 33 ข้อ
- Teimouri, Goetze & Plonsky 2019, Studies in Second Language Acquisition 41(2): 363–387 — $r = -.36$ จากค่าผล 216 ค่า, 105 กลุ่มตัวอย่างใน 97 รายงาน, $N = 19,933$, 23 ประเทศ
- Renner, Kersbergen, Field & Werthmann 2018, Journal of Psychopharmacology 32(1): 116–122 — $N = 50$ สุ่มกลุ่ม ผู้ฟังให้คะแนนการออกเสียงดีขึ้น คะแนนที่ให้ตัวเองไม่เปลี่ยน (PMID 29043911)
- Brooks 2014, Journal of Experimental Psychology: General 143(3): 1144–1158 — ผลรวมตาม
บทคัดย่อ ตัวเลขเฉพาะชุดคาราโอเกะไม่ได้ตรงกับต้นฉบับ จึงไม่พิมพ์ (PMID 24364682)
- Gallwey 1974, The Inner Game of Tennis — คำบอกเล่าของโค้ช
- Zhuangzi บท Yangsheng zhu (บทที่ 3) เรื่องพอกัวตึง — <https://ctext.org/zhuangzi/nourishing-the-lord-of-life>
- ไม่ได้ใช้ในเนื้อความ: Guiora, Beit-Hallahmi, Brannon, Dull & Scovel 1972, Comprehensive Psychiatry 13(5): 421–428 — รายงานหัตถ์ภูมิบอกว่าผู้เข้าร่วมที่พูดอังกฤษเป็นภาษาแม่ออกเสียงคำ
ภาษาไทยหลังดื่มแอลกอฮอล์ปริมาณต่างๆ ต้นฉบับไม่มีบทคัดย่อและเปิดไม่ได้ (PMID 5080387)

5. ได้ปลาแล้วลืมไซ

ถ้าคุณเคยตื่นมาหลังบทสนทนายาวๆ คืนหนึ่ง แล้วเล่าได้หมดว่าคุยกันเรื่องอะไร อีกฝ่ายชอบอะไร เพราะอะไร แต่นึกไม่ออกเลยว่าตัวเองใช้ประโยคไหนพูดออกไป เข้านั้นไม่ได้มีอะไรเสีย

ความหมายอยู่ ถ้อยคำไป นี่ไม่ใช่ความจำที่พัง มันคือความจำที่ทำงานตามแบบ

แปดสิบพยางค์

ปี 1967 Jacqueline Sachs ให้คนฟังเรื่องเล่าสั้นๆ แล้วหยุดถามกลางเรื่องว่า ประโยคที่ยื่นให้ดูตรงกับประโยคที่ได้ยินเมื่อครู่หรือไม่ บางประโยคถูกเปลี่ยนแค่รูป เช่นจากหมากัดแมว เป็น แมวถูกหมากัด ความหมายเท่าเดิม บางประโยคถูกเปลี่ยนความหมาย บางประโยคไม่ถูกเปลี่ยนเลย

พอเรื่องเล่าเดินต่อไปอีกแค่ราวแปดสิบพยางค์ คนก็เริ่มจับไม่ได้ว่ารูปประโยคถูกเปลี่ยน แต่ยังจับได้ดีกว่ามากกว่าความหมายถูกเปลี่ยน และเป็นอย่างนั้นในทุกช่วงเวลาที่วัด รูปของประโยคหายเร็ว ความหมายอยู่

ฝีมือที่ไม่มีบันทึก

ส่วนวิธีที่คุณพูดออกมาได้ลื่นในคินนั้นเป็นความจำอีกชนิดหนึ่ง และความจำชนิดนั้นไม่เขียนบันทึก ผู้ป่วยที่รู้จักกันในชื่อย่อ H.M. เสียความสามารถในการสร้างความจำเรื่องราวใหม่หลังการผ่าตัดสมอง ในทศวรรษ 1960 Brenda Milner ให้เขาหัดลากเส้นตามรูปดาวโดยมองผ่านกระจกเงา สามวันติดกัน เขาทำได้ดีขึ้นทุกวันเหมือนคนทั่วไป และทุกวันนี้นั่งลง เขาไม่จำว่าเคยทำมาก่อน

ฝีมือของเขาเติบโตในทีที่ความจำเรื่องราวไปไม่ถึง การพูดภาษาหนึ่งให้ลื่นไถลกับฝีมือแบบนั้นมากกว่าไถลกับการท่องจำ ประโยคที่ออกมาลื่นในคินหนึ่งไม่ได้ถูกจดลงสมุดที่ไหน มันถูกใช้แล้วก็ถูกทิ้ง ส่วนที่เก็บไว้คือที่ที่ประโยคพาไปถึง

ถ้าคินั้นมีแอลกอฮอล์มาก การลืมน่าจะมีเหตุอื่นซ่อนอยู่ด้วย เพราะแอลกอฮอล์ปริมาณมากรบกวนการเก็บความจำใหม่ บทนี้พูดถึงส่วนที่เหลือ ส่วนที่เกิดกับทุกบทสนทนาที่ดี แม้ในคินที่ไม่มีใครดื่ม

ไซกับปลา

คำกริยาที่ใช้ชื่อของนักปรัชญาจีนจวงจื่อ บทที่ยี่สิบหก มีสำนวนที่พูดเรื่องนี้ไว้ก่อนห้องทดลองใดๆ ราวสองพันปี

ไซมีไว้เพื่อปลา ได้ปลาแล้วก็ลืมไซ

บ่วงมีไว้เพื่อกระต่าย ได้กระต่ายแล้วก็ลืมบ่วง

คำมีไว้เพื่อความหมาย ได้ความหมายแล้วก็ลืมคำ

ข้าจะไปหาคนที่ลืมคำแล้วได้ที่ไหน จะได้คุยกับเขาสักคำ

คำเป็นไซ มันจำเป็นตอนจับ และไม่มีใครต้องแบกไซกลับบ้านเพื่อพิสูจน์ว่าได้ปลามาจริง บรรทัดสุดท้ายเป็นมุก และเป็นมุกที่จริงจัง คนที่ลืมคำไปแล้วคือคนที่น่าคุยด้วย เพราะเขาไม่ได้ยึดไซ เขายู่กับปลา

ถ้าคุณเคยตื่นมาพร้อมเรื่องราวทั้งหมดของอีกคน แต่จำคำของตัวเองไม่ได้สักคำ คินั้นคุณคือคนที่บรรทัดสุดท้ายนั้นตามหา

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีการวัดในบทสนทนาจริงแล้วพบว่า หลังผ่านไปหนึ่งวัน คนจำรูปประโยคที่ได้ยินและที่ตัวเองพูดได้ดีพอๆ กับที่จำความหมาย ถ้าเป็นอย่างนั้น การลืมคำหลังคินหนึ่งไม่ใช่ความจำที่ทำงานตามแบบ และต้องหาเหตุอื่น

แหล่ง:

- Sachs 1967, Perception & Psychophysics 2(9): 437–442 — N = 96, 24 เรื่องเล่า, ช่วงเว้น 0, 80 และ 160 พยางค์ การจำความหมายสูงกว่าการจำรูปทุกช่วง (ตรวจจากบทสรุปทฤษฎีไม่ได้เปิดต้นฉบับ)
- Milner 1962 — การลากเส้นผ่านกระจกของ H.M. สามวัน (ตรวจจากแหล่งทฤษฎี)
- Zhuangzi บท Waiwu (บทที่ 26) — แปลเป็นไทยจากต้นฉบับภาษาจีน · ถ้อยคำภาษาอังกฤษของ Burton Watson (1968) ตรงกันหลายแหล่งที่อ้าง

6 . ตาต้องสั่นถึงจะเห็น

ถ้าคุณใส่หน้ากาก แหวน หรือแว่นอยู่ตอนนี้ คุณเพิ่งรู้สึกถึงมันอีกครั้ง เพราะประโยชน์นี้เอื่อยถึงมัน ก่อนหน้านั้นมันแตะตัวคุณอยู่ตลอด และหายไปจากความรู้สึกทั้งที่มันไม่ได้ไปไหน

ระบบที่รายงานโลกให้คุณรู้ถูกสร้างมาเพื่อรายงานสิ่งที่เปลี่ยน สิ่งที่อยู่นิ่งนานพอจะค่อยๆ หายไปจากรายงาน ทั้งที่มันยังอยู่ตรงนั้น

ห้ามท่ก่อนหน้านี้ว่าด้วยสิ่งที่คุณรู้แต่รายงานไม่ออก บทนี้ว่าด้วยสิ่งที่อยู่ตรงหน้าแต่หลุดจากรายงาน ทางเดียวกัน คนละปลาย

ภาพที่ถูกตรึง

ตาเป็นที่ที่เรื่องนี้ถูกวัดได้ชัด ปี 1804 แพทย์ชาวสวิส Ignaz Troxler สังเกตว่า ถ้าจ้องจุดหนึ่งนิ่งๆ ภาพจางๆ ที่อยู่ตรงขอบสายตาค่อยๆ หายไป ในทศวรรษ 1950 นักวิจัยในอังกฤษและอเมริกาหาวิธีตรึงภาพให้อยู่กับที่บนจอตา ไม่ว่าลูกตาจะขยับอย่างไร ภายในไม่กี่วินาที เส้นในภาพเริ่มหายไป และภายในหนึ่งนาทีก่อนเส้นหายก็เห็นได้เป็นพักๆ เท่านั้น

ตาของคนจึงไม่เคยนิ่งจริง แม้ตอนที่เจ้าของคิดว่ากำลังจ้อง มันกระตุกเล็กๆ อยู่ตลอด โดยที่เจ้าของไม่รู้ตัว เรียกว่า microsaccade ปี 2006 Susana Martinez-Conde กับคณะวัดตาของคนแปดคนระหว่างที่ภาพที่ขอบสายตาทายไปแล้วกลับมา ก่อนภาพจะหาย การกระตุกเล็กๆ นี้ลดลง ก่อนภาพจะกลับมา มันเพิ่มขึ้น

ตาต้องสั่นอยู่ตลอด จึงจะเห็นสิ่งที่อยู่นิ่ง

สิ่งที่ไม่มีใครมองหา

ของที่อยู่ตรงหน้าหลุดจากรายงานได้อีกทางหนึ่ง คือเมื่อไม่มีใครมองมัน ปี 1999 Daniel Simons กับ Christopher Chabris ให้คนดูวิดีโอคนส่งลูกบอล แล้วนับจำนวน

ครั้งที่ส่ง กลางวิดีโอมีคนใส่ชุดกอริลลาเดินผ่าน คนดูในเงื่อนไขนั้นมากกว่าครึ่งไม่เห็นมันเลย

ปี 2013 นักวิจัยที่ Harvard ใส่รูปกอริลลาขนาดใหญ่กว่าก้อนเนื้อทั่วไปสี่สิบแปดเท่าลงในภาพสแกนปอด แล้วให้รังสีแพทย์ยีสิบสี่คนหาก้อนเนื้อ ยีสิบคนไม่รายงานว่าเป็นกอริลลา และเครื่องจักรการเคลื่อนไหวของตาบอกว่า สิบสองคนในยีสิบคนนั้นมองไปตรงตำแหน่งของมันพอดี ตาของพวกเขาไปหยุดอยู่บนมัน แต่มันไม่เคยไปถึงส่วนที่ต้องรายงาน

คนที่อยู่ทุกวัน

ถ้ามีใครอยู่กับคุณทุกวัน สองเงื่อนไขข้างบนก็เข้ากับเขาพอดี เขาเปลี่ยนช้ากว่าที่ตาจะจับได้ในวันเดียว และคุณไม่ได้มองหาเขา เพราะรู้อยู่แล้วว่าเขาอยู่ตรงนั้น นี่เป็นการเทียบ ไม่ใช่การวัด ยังไม่มีใครวัดว่าคนที่รักหลุดจากรายงานด้วยกลไกเดียวกับภาพที่ขอบสายตา

ในเจ้าชายน้อยของ Antoine de Saint-Exupéry สุนัขจึงจอกบอกความลับไว้ก่อนจากกัน L'essentiel est invisible pour les yeux สิ่งสำคัญมองไม่เห็นด้วยตา

ถ้าอ่านประโยคนี้ด้วยสิ่งที่วัดได้เรื่องราว มันถูกครึ่งหนึ่ง สิ่งที่อยู่นิ่งไม่ได้ล่องหน มันถูกเล็กรายงาน สุนัขจึงจอกตัวเดียวกันบอกด้วยว่า สิ่งที่ทำให้ดอกกุหลาบของเจ้าชายสำคัญ คือเวลาที่เขาเสียไปกับมัน

ข้อมูลเรื่องคู่ชีวิตชี้ไปทางเดียวกับการเทียบนี้ ข้อมูลที่ติดตามคนกลุ่มใหญ่เป็นเวลาหลายปีพบว่า ความพอใจในชีวิตสูงขึ้นในช่วงแต่งงาน แล้วค่อยๆ กลับลงมาหาระดับเดิม นี่เป็นค่าเฉลี่ย คนแต่ละคนต่างกันมาก และบางคนเดินสวนทางกับที่คาด

ถ้าสิ่งที่ไม่เปลี่ยนหลุดจากรายงาน สิ่งที่น่าจะช่วยได้ก็คือความเปลี่ยนแปลง และมีคนลองเรื่องนี้กับคู่รักจริง ปี 2000 Arthur Aron กับคณะให้คู่รักทำกิจกรรมด้วยกันเจ็ดนาที กลุ่มหนึ่งได้กิจกรรมที่ใหม่และเร้าใจ อีกกลุ่มได้กิจกรรมจืดชืด กลุ่มแรกรายงานว่าคุณภาพความสัมพันธ์ดีขึ้นมากกว่า ผลนี้พบทั้งในการสำรวจคู่รักจริงและในห้องทดลองสามชุด เล่นนี้หากการทำซ้ำที่ล้มเหลวไม่พบ ซึ่งไม่ได้แปลว่าไม่มี

อีกวิธีที่เคยถูกเสนอคือให้นักภาพที่ไม่เคยพบคนคนนั้นเลย การทดลองปี 2008 พบว่ามันทำให้ความพอใจในความสัมพันธ์สูงขึ้นกว่าการนึกถึงวันที่ได้พบ ผลผ่านเกณฑ์ทางสถิติแบบเฉียดฉิว และคนที่ถูกให้ทายล่วงหน้าเกือบทั้งหมดทายว่าจะเป็นตรงกันข้าม ปี 2021 มีการทดลองซ้ำที่ไม่พบผลนี้ คนที่ทายผิดในปี 2008 อาจไม่ได้ผิด

คนที่เลิกถูกเห็นไม่ได้หายไปไหน ระบบรายงานแค่ทำงานตามที่มันถูกสร้างมา และตาไม่เคยแก้เรื่องนี้ด้วยการจ้องให้แรงขึ้น มันแก้ด้วยการขยับ

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงได้ว่าภาพที่ถูกตรึงบนจอตาไม่จางหาย เมื่อตรึงได้สนิทจริงจนตาขยับหนีไม่ได้เลย หรือมีคนทดลองซ้ำกับคู่รักจำนวนมากแล้วพบว่ากิจกรรมใหม่ที่ทำด้วยกันไม่เปลี่ยนคุณภาพความสัมพันธ์

แหล่ง:

- Martinez-Conde, Macknik, Troncoso & Dyar 2006, Neuron 49(2): 297–305 — n = 8 การกระตุกเล็กๆ ลดลงก่อนภาพหาย และเพิ่มขึ้นก่อนภาพกลับมา
- Troxler 1804 (อ้างผ่าน Martinez-Conde et al. 2006)
- Ditchburn & Ginsborg 1952, Nature 170: 36–37 — <https://www.nature.com/articles/170036a0> · Riggs, Ratliff, Cornsweet & Cornsweet 1953, Journal of the Optical Society of America 43(6): 495–501 — <https://opg.optica.org/josa/abstract.cfm?uri=josa-43-6-495>
- Simons & Chabris 1999, Perception 28(9): 1059–1074 — N = 192 ภาพรวม 46% ไม่เห็นเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เงื่อนไขกริลลา 56% ไม่เห็น
- Drew, Vö & Wolfe 2013, Psychological Science 24(9): 1848–1853 — 20 จาก 24 คนไม่รายงานว่าเห็น 12 จาก 20 มองตรงตำแหน่งของมัน — <https://search.bwh.harvard.edu/new/pubs/DrewVoWolfe13.pdf>
- Saint-Exupéry 1943, Le Petit Prince บทที่ 21
- Lucas, Clark, Georgellis & Diener 2003, Journal of Personality and Social Psychology 84(3): 527–539 — แหล่งที่เปิดได้ไม่ได้รับอนุญาตปีที่กลับสู่ระดับเดิม จึงไม่พิมพ์ — <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12635914/> · Diener, Lucas & Scollon 2006, American Psychologist 61(4): 305–314 — https://labs.psychology.illinois.edu/~ediener/Documents/Diener-Lucas-Scollon_2006.pdf
- Aron, Norman, Aron, McKenna & Heyman 2000, Journal of Personality and Social Psychology 78(2): 273–284 — ภาคสนาม N = 112 และ 80 ห้องทดลอง 3 ชุด
- Koo, Algoe, Wilson & Gilbert 2008, Journal of Personality and Social Psychology 95(5): 1217–1224 — การศึกษาที่ 4: $t(85) = 1.99$, $p = .049$ ผู้ทาย 14 จาก 16 เลือกทางตรงข้าม — [https://dtg.sites.fas.harvard.edu/KOO%20ALGOE%20WILSON%20GILBERT%20\(2008\).pdf](https://dtg.sites.fas.harvard.edu/KOO%20ALGOE%20WILSON%20GILBERT%20(2008).pdf) · Park,

Raposo & Muise 2021, *Journal of Social and Personal Relationships* 38(2): 607–625 — ไม่พบ
ผล

7. ปากที่พูดเกินรู้

ถุ่น่องสี่คู่แขวนเรียงกันบนราว ทั้งสี่คู่เหมือนกันทุกอย่าง คนที่เดินผ่านถูกขอให้เลือกคู่ที่ดีที่สุดแล้วบอกเหตุผล

คู่ขวาสุดถูกเลือกบ่อยกว่าคู่ซ้ายสุดเกือบสี่เท่า เหตุผลที่ได้ยินเป็นเรื่องคุณภาพ ไม่มีใครพูดถึงตำแหน่งเลยสักคน

ส่วนที่พูดได้ในหัวคุณไม่ได้แคร์น้อยกว่าที่คุณรู้ มันยังตอบคำถามที่มันไม่รู้คำตอบได้ล้นเหลือ

เมื่อถูกถามตรงๆ ว่าตำแหน่งมีผลไหม เกือบทุกคนปฏิเสธ ผู้วิจัยบันทึกว่าส่วนใหญ่ปฏิเสธพร้อมกับมองผู้ถามอย่างกังวล เหมือนไม่แน่ใจว่าตัวเองฟังคำถามผิด หรือกำลังคุยกับคนบ้า

การทดลองนี้อยู่ในบทความปี 1977 ของ Richard Nisbett กับ Timothy Wilson ชื่อ Telling more than we can know ชื่อนั้นอ่านเหมือนประโยคของ Polanyi ในบทที่ 2 ถูกพลิกกลับหัว และทั้งสองประโยคจริงพร้อมกัน คนรู้มากกว่าที่บอกได้ และบอกมากกว่าที่รู้ หกบทแรกว่าด้วยรายงานที่ขาด บทนี้คือรายงานที่เกิน

นักตีความ

ภาพที่ชัดของส่วนที่บอกเกินรู้มาจากผู้ป่วยที่สมองสองซีกถูกผ่าแยกออกจากกันเพื่อรักษาโรคลมชัก ในผู้ป่วยแบบนี้ ภาพที่ฉายให้เห็นทางซ้ายหรือทางขวาของจุดที่จ้องไปถึงสมองได้แค่ซีกเดียว และในผู้ป่วยที่จะเล่าถึงนี้ ซีกที่พูดได้คือซีกซ้าย

Michael Gazzaniga ให้ผู้ป่วยคนหนึ่งดูภาพสองภาพพร้อมกัน ซีกซ้ายเห็นขาไก่ ซีกขวาเห็นภาพหิมะ แล้วให้เลือกรูปจากชุดที่วางอยู่ข้างหน้า มือขวาซึ่งรับคำสั่งจากซีกซ้ายเลือกรูปไก่ มือซ้ายซึ่งรับคำสั่งจากซีกขวาเลือกรูปหิมะ เมื่อถูกถามว่าทำไมเลือกสองรูปนี้ ซีกซ้ายซึ่งพูดได้แต่ไม่ได้เห็นภาพหิมะ ตอบทันทีว่า ขาไก่อีกคู่กับไก่ และต้องใช้พลังแล้วไว้ทำความสะอาดเล่าไก่

Gazzaniga เรียกส่วนนี้นักจิตวิทยา มันไม่รอข้อมูล มันแต่งเรื่องให้เข้ากับสิ่งที่เห็นว่ามีท่าไปแล้ว และมันไม่รู้ตัวว่ากำลังแต่ง

คนที่สมองไม่ได้ถูกผ่าก็มีนักจิตวิทยาตัวเดียวกัน ปี 2005 นักวิจัยชาวสวีเดนให้คนเลือกใบหน้าที่ดึงดูดกว่าจากรูปสองรูป แล้วแอบสลับรูปก่อนยื่นให้ดูอีกครั้งพร้อมถามเหตุผล ผู้เข้าร่วมไม่สังเกตการสลับ ทั้งที่รูปต่างกันชัด และให้เหตุผลว่าทำไมจึงเลือกใบหน้าที่ตัวเองไม่ได้เลือก

เมื่อไหร่ความรู้สึกเชื่อได้

คำถามที่เหลือจึงไม่ใช่ว่าเสียงข้างในเชื่อได้หรือไม่ แต่คือเชื่อได้เมื่อไหร่ ปี 2009 Daniel Kahneman ผู้ใช้ชีวิตวิจัยไล่จับความผิดพลาดของสัญชาตญาณ กับ Gary Klein ผู้ศึกษาความแม่นยำของมโนในคนทำงานจริง เขียนบทความร่วมกัน ชื่อเรื่องของบทความแปลได้ว่า เห็นต่างกันไม่สำเร็จ เพราะสองคนที่ทำงานมาจากสองฝั่งตรงข้ามกลับตกลงกันได้

ข้อสรุปของทั้งสองคือ ความรู้สึกข้างในไม่ใช่ตัวบอกที่เชื่อถือได้ว่าการตัดสินใจหนึ่งแม่นยำแค่ไหน สิ่งที่ต้องดูมีสองอย่าง และทั้งสองอยู่นอกความรู้สึก โลกที่การตัดสินใจนั้นเกิดขึ้นมีแบบแผนพอให้คาดได้หรือไม่ และคนคนนั้นเคยมีโอกาสรู้แบบแผนนั้นหรือเปล่า

ข้อนี้อธิบายว่าทำไมการออกเสียงวรรณยุกต์ถึงเชื่อได้ ภาษาแม่คือโลกที่มีแบบแผนชัด และทุกครั้งที่พูดผิดตอนเด็ก คำตอบกลับมาทันที ส่วนความรู้สึกว่าถุงน่องคู่ขาวสุดเนื้อดีกว่า ไม่เคยมีใครให้คะแนนมันเลย

ถ้าความรู้สึกว่าไม่รู้เชื่อไม่ได้ ความรู้สึกว่ารู้ก็เชื่อไม่ได้ด้วยเหตุผลเดียวกัน

สิ่งที่แยกความรู้สึกออกจากความรู้สึกว่ารู้ ไม่เคยอยู่ในความรู้สึก มันอยู่ข้างนอกสองข้อ โลกตรงนั้นมีแบบแผนพอให้เรียนหรือไม่ และคุณเคยได้คะแนนกลับมามากพอหรือยัง

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีการทดลองที่ถามคนด้วยวิธีที่ดีกว่าแล้วพบว่า คน รายงานเหตุที่แท้จริงของการเลือกได้ตรงในงานแบบที่ Nisbett กับ Wilson ใช้ หรือพบว่าคำอธิบายของซีกที่พูดได้ในผู้ป่วยสมองแยกซีกถูกบ่งบอกว่าดีกว่าที่การเดาจะให้

แหล่ง:

- Nisbett & Wilson 1977, Psychological Review 84(3): 231–259 — กลุ่มของสี่คู่ N = 52 คู่ชาวสก็อตถูกเลือกมากกว่าคู่ชายสุดเกือบสี่ต่อหนึ่ง และชุดนอนสี่ตัว N = 378 (หน้า 243–244)
- Gazzaniga & LeDoux 1978, The Integrated Mind · ถ้อยคำตามที่ Gazzaniga เล่าไว้ใน Who's in Charge? (2011) — <https://fs.blog/michael-gazzaniga-the-interpreter/>
- Johansson, Hall, Sikström & Olsson 2005, Science 310(5745): 116–119 — บทความย่อไม่ให้อัตราการจัดได้ จึงไม่พิมพ์ตัวเลข (PMID 16210542)
- Kahneman & Klein 2009, "Conditions for Intuitive Expertise: A Failure to Disagree", American Psychologist 64(6): 515–526 — บทความย่อ: "Subjective experience is not a reliable indicator of judgment accuracy." (PMID 19739881)

8 · คนขี้เกียจที่อยู่มาเกือบสองล้านปี

มีพาดหัวข่าววิทยาศาสตร์หนึ่งที่ตัดสินมนุษย์ทั้งสายพันธุ์ในประโยคเดียว ความขี้เกียจช่วยพาไปสู่การสูญพันธุ์

งานวิจัยที่ทำให้มนุษย์สายพันธุ์หนึ่งถูกเรียกว่าขี้เกียจ ไม่มีคำว่าขี้เกียจอยู่เลยสักคำ

พาดหัวกับงานวิจัย

พาดหัวนั้นออกจากรวมมหาวิทยาลัยแห่งชาติดออสเตรเลีย เผยแพร่ผ่านเว็บข่าววิทยาศาสตร์ EurekAlert เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2018 ต้นฉบับภาษาอังกฤษว่า Laziness helped lead to extinction of Homo erectus งานวิจัยที่มันเล่าถึงตีพิมพ์ก่อนหน้านั้นสองสัปดาห์ในวารสาร PLOS ONE ว่าด้วยแหล่งโบราณคดีชื่อ Saffaqah กลางคาบสมุทรอาหรับ

ค้นทั้งบทความ ไม่พบคำว่า lazy หรือ laziness สักครั้ง ไม่พบชื่อ erectus สักครั้ง และไม่มีประโยคไหนบอกว่าใครสูญพันธุ์ สิ่งที่งานวิจัยพูดถึงคือภาคกลางของคาบสมุทรอาหรับร้างผู้คนไปเมื่ออากาศแห้งแล้งลง

สิ่งที่งานวิจัยวัดจริงคือหิน คนทำเครื่องมือที่นั่นใช้ก้อนหินกลมมนที่ทำได้ใกล้ที่ปัก ทั้งที่หินเนื้อดีกว่าอยู่ห่างออกไปราวห้าถึงเจ็ดกิโลเมตร บนเนินเขาและโชดหิน และไม่พบร่องรอยการขุดหินที่แหล่งหินดีเหล่านั้น งานวิจัยให้เหตุผลว่าการเดินขึ้นเนินเผาพลังงานเพิ่มขึ้นมาก และการเดินลงเพิ่มโอกาสบาดเจ็บ นี่คือการชั่งต้นทุนกับความเสี่ยง ไม่ใช่การตัดสินใจ

หนึ่งในหก

สายพันธุ์ที่ชาวเรียกว่าขี้เกียจ มีกะโหลกที่เก่าที่สุดอายุราวสองล้านปีในแอฟริกาใต้ และร่องรอยสุดท้ายราว 117,000 ถึง 108,000 ปีก่อนบนเกาะซาว รวบรวมหนึ่งล้านเก้าแสนปี ส่วนหลักฐานที่เก่าที่สุดของ Homo sapiens ซึ่งเป็นสายพันธุ์ของคนที่กำลังอ่านบรรทัดนี้ มีอายุราวสามแสนปี

สายพันธุ์ที่อยู่มาเกือบสองล้านปี ถูกเรียกว่าซีเกียจ ในข่าวที่เขียนโดยสายพันธุ์ที่เพิ่งอยู่มาได้ราวหนึ่งในหกของเวลานั้น

ไฟ

อีกข้ออ้างหนึ่งเกี่ยวกับสายพันธุ์นี้ คือพวกเขาเป็นผู้ใช้ไฟมานานที่สุด ข้อนี้ก็ต้องแก้ ร่องรอยการใช้ไฟที่เก่าที่สุดที่มีการตีพิมพ์ยืนยัน อยู่ในถ้ำ Wonderwerk ในแอฟริกาใต้ อายุราวหนึ่งล้านปี และที่ Geshar Benot Ya'aqov ริมทะเลสาบโบราณในอิสราเอล อายุราวเจ็ดแสนเก้าหมื่นปี ทั้งสองแห่งไม่มีกระดูกบอกว่าใครเป็นคนใช้ไฟ ที่โยงไปถึง Homo erectus ได้ก็เพราะเครื่องมือหินแบบที่พบอยู่ด้วยกัน ส่วนการก่อไฟขึ้นเอง มีหลักฐานชัดที่สุดราวสี่แสนปีก่อนในอังกฤษ และงานนั้นไม่ได้โยงไปถึงสายพันธุ์นี้

ไถ่ดวงที่ไม่เคยจมน้ำ

ไถ่ดวงก็ถูกเล่าให้เป็นตัวอย่างของความโง่งที่ไม่ยอมดูสิ่งที่อยู่ตรงหน้า มินิทานเด็กเรื่องไถ่ดวงที่ยืนหนาวตายทั้งที่ถ้ำอยู่ตรงหน้า เล่มนี้ตามหาต้นทางของนิทานนั้นแล้วไม่พบที่พบคือเรื่องไถ่ดวงอีกเรื่อง ว่ามันโง่งจนแหงนหน้ามองฝนแล้วจมน้ำตาย เรื่องนี้ถูกตรวจแล้วว่าไม่จริง สิ่งที่มีจริงคืออาการทางระบบประสาทที่พบได้น้อยในไถ่ดวงบางตัว ทำให้มันแหงนหน้าค้างไว้ราวครึ่งนาทีถึงหนึ่งนาที ไม่เกี่ยวกับฝน และไม่เกี่ยวกับการจมน้ำ

ทั้งสามเรื่องมีรูปเดียวกับลูกน้องในบทที่ 7 ข้างหนึ่งมีผลการวัด อีกข้างมีเหตุผลที่ฟังลึ้น และสิ่งที่ถูกเล่าต่อคือฝั่งที่จับด้วยบทเรียน ความรู้สึกกว่ารู้ในบทนี้ไม่ได้อยู่ในหัว คนใช้หรือคนเลือกลูกน้อง มันอยู่ในหัวคนอ่าน ประโยคที่จับด้วยบทเรียนให้ความรู้สึกว่ารู้ครบ ทั้งที่ยังไม่มีใครเปิดดูคะแนน

งานวิจัยอยู่ห่างจากพาดหัวแค่คลิกเดียว คนเล่าต่อทุกทอดที่ไม่คลิก ก็หยิบหินก้อนที่ใกล้มือที่สุดเหมือนกัน และไม่มีใครเรียกพวกเขาว่าซีเกียจ

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: พบว่าฉบับแก้ไขของงานวิจัยนั้น หรืองานอื่นของทีมเดียวกันที่ผ่านการตรวจโดยผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่าความซีเกียจเป็นเหตุของการสูญพันธุ์

ของ Homo erectus หรือพบหลักฐานที่ระบุชัดว่า Homo erectus ก่อไฟขึ้นเองได้
ก่อนสี่แสนปี

แหล่ง:

- Shipton et al. 2018, PLOS ONE 13(7): e0200497 (ฉบับแก้ไข 13(9): e0203488) — ค้นทั้งบทความ ไม่พบ lazy, laziness หรือ erectus การค้นใน Europe PMC ก็ไม่พบคำว่า lazy — <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0200497>
- ข่าวประชาสัมพันธ์ของ Australian National University ผ่าน EurekAlert, 10 สิงหาคม 2018 — <https://www.eurekalert.org/news-releases/584090>
- Herries et al. 2020, Science 368(6486): eaaw7293 — DNH 134 ราว 2.04–1.95 ล้านปี · Rizal et al. 2020, Nature 577: 381–385 — Ngandong 117,000–108,000 ปี — <https://www.nature.com/articles/s41586-019-1863-2>
- Hublin et al. 2017, Nature 546: 289–292 · Richter et al. 2017, Nature 546: 293–296 — Jebel Irhoud 315,000 ± 34,000 ปี — <https://www.nature.com/articles/nature22336>
- Bernal et al. 2012, PNAS 109(20): E1215–E1220 · Goren-Inbar et al. 2004, Science 304: 725–727 · Ashton et al. 2025, Nature 649: 631–637 การก่อไฟที่ Barnham ราว 400,000 ปี — <https://www.nature.com/articles/s41586-025-09855-6>
- Snopes, "Drown and Out" — <https://www.snopes.com/fact-check/drown-and-out/> · Fox Weather 2021 อ้าง D. Karcher, Purdue Extension — <https://www.foxweather.com/learn/turkeys-wont-drown-in-the-rain-but-heres-why-that-myth-exists>

9 · รู้ด้วยตนเอง

ชายในทางเดินของบทแรกมีพยานสองปาก ปากหนึ่งบอกว่าไม่เห็นอะไรเลย อีกปากคือทางเดินที่ไม่มีอะไรล้ม

คำว่ารู้ด้วยตนเองฟังง่าย จนกว่าจะถามว่าตนเองคือปากไหน

ถ้ารู้ด้วยตนเองหมายถึงความรู้สึกว่ารู้ เขาควรเชื่อว่าตัวเองจะชนทุกอย่างที่ขวางอยู่ ถ้ามันหมายถึงคะแนน เขาต้องยอมรับว่าตัวเองรู้บางอย่างที่ตัวเองไม่รู้สึกว่ารู้ ทั้งสองคำตอบมาจากคนคนเดียวกัน

ชาวกาลามะ

ในพระไตรปิฎกมีพระสูตรหนึ่งที่ชาวกาลามะแห่งเกสปุตตนิคมทูลถามพระพุทธเจ้า เรื่องที่ฟังดูเหมือนปัญหาของยุคข้อมูลล้นเมือง นักบวชหลายสำนักผ่านมา แต่ละสำนักยกย่องคำสอนของตน ตำหนิคำสอนของคนอื่น แล้วพวกเขาจะเชื่อใคร

คำตอบเริ่มด้วยสิบข้อที่อย่าใช้เป็นเหตุให้ปลงใจเชื่อ เพราะฟังตามกันมา เพราะถือสืบกันมา เพราะเล่าลือ เพราะมีในตำรา เพราะตรรกะ เพราะอนุমান เพราะคิดตรองตามอาการที่ปรากฏ เพราะเข้ากับความเห็นที่ตัวเองพินิจไว้แล้ว เพราะผู้พูดดูน่าเชื่อถือ และเพราะท่านเป็นครูของเรา

พาดหัวในบทที่ 8 ตกข้อสอบนี้ตั้งแต่ยังไม่ต้องเปิดงานวิจัย มันถูกเล่าลือ มาจากผู้พูดที่น่าเชื่อถือ และฟังเข้าทำเมื่อคิดตาม

สองพยานในประโยคเดียว

แต่สิบข้อนั้นบอกแค่อย่าอย่าเชื่อเพราะอะไร ประโยคที่ตามมาบอกว่าเมื่อไหร่ควรละพระไตรปิฎกฉบับหลวงแปลไว้ว่า

เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย

อ่านซ้ำๆ แล้วจะเห็นว่ารู้ด้วยตนเองในประโยคนี้ไม่ได้ยินอยู่ลำพัง มีสองอย่างที่อยู่ นอกความรู้สึกแบบมาด้วย อย่างแรกคือผู้รู้ดีเตียน คือมีคนอื่นที่รู้เรื่องนั้นตรวจอยู่ อย่างที่สองคือเมื่อสมาทานให้บริบูรณ์แล้วเป็นไปเพื่ออะไร คือผลที่เกิดขึ้นจริงเมื่อลงมือทำจนสุด ในภาษาของเล่มนี้ อย่างหลังคือคะแนน

นี่เป็นการอ่านแบบหนึ่ง ไม่ใช่คำวินิจฉัยว่าพระสูตรหมายความว่าอะไร Bhikkhu Bodhi พระภิกษุนักแปลพระไตรปิฎกชาวอเมริกัน เดือนไว้ในบทความปี 1988 ว่าคำสอนนี้ให้แก่คนที่ยังไม่ได้เป็นศิษย์ ในสถานการณ์หนึ่ง และไม่ควรถูกอ่านเป็น ไบอัญญาตให้ใช้ประสบการณ์ส่วนตัวเป็นเครื่องตัดสินความจริงเพียงอย่างเดียว คำเตือนของท่านกับการอ่านข้างบนชี้ไปทางเดียวกัน

รู้ด้วยตนเองไม่ได้แปลว่ารู้สึกเอาเอง

เล่มนี้แพ้ได้ตรงไหน

เล่มนี้อ้างเรื่องเดียว ความรู้สึกว่ารู้หรือไม่รู้เป็นรายงาน ไม่ใช่การวัด และรายงานผิดได้ ทั้งสองทาง ข้ออ้างนี้แพ้ได้ ถ้ามีการวัดที่ดีพอแล้วพบว่า เมื่อถามความรู้สึกด้วยวิธีที่ละเอียดพอ มันตรงกับคะแนนเสมอ ในทุกเรื่องที่เล่มนี้เล่า ตั้งแต่ทางเดินที่ไม่มีอะไรล้น ไปจนถึงถุ่นน้องคู่ขวาสุด

สิ่งที่เล่มนี้ไม่ได้อ้างก็สำคัญพอๆกัน มันไม่ได้อ้างว่าส่วนที่อยู่นอกรายงานฉลาดกว่าคุณ ส่วนนั้นก็ผิดได้ และจะเชื่อได้ก็เฉพาะในเรื่องที่โลกเคยตอบมันกลับมาซ้ำๆ ส่วนที่แต่งเรื่องเก่งคือส่วนที่พูดได้ อย่างในบทที่ 7 มันไม่ได้อ้างด้วยว่าความมั่นใจเป็นเรื่องเสียหาย มันอ้างแค่ถ้าความรู้สึกไม่ใช่เครื่องวัด ความมั่นใจที่เชื่อได้ก็ต้องมาจากที่อื่น

ความมั่นใจที่เชื่อได้ไม่ใช่ความรู้สึกว่ารู้ มันคือความกล้าที่จะเดา และความเต็มใจที่จะดูคะแนน

นักวิจัยในห้องทดลองของบทแรกไม่ได้ขอให้คนไข้เชื่อว่าตัวเองเห็น พวกเขาขอแค่ให้เดา เท่านั้น

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงจากตัวบทได้ว่ารู้ด้วยตนเองในพระสูตรนี้หมายถึงความรู้สึกภายในล้วนๆ ไม่ต้องอาศัยผลที่เกิดเมื่อลงมือทำ หรือคำติเตียนของผู้รู้ หรือมีคนวัดแล้วพบว่าความรู้สึกที่ถูกถามอย่างละเอียดตรงกับคะแนนในทุกกรณีที่เล่นนี้เล่า

แหล่ง:

- เกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่ม 20 ข้อ 505 — https://84000.org/tipitaka/pitaka_item/v.php?B=20&A=4930&Z=5092
- บาลี AN 3.65 ฉบับมหาสังคิติ ประโยคที่ขึ้นต้นว่า yadā tumhe, kālāmā, attanāva jāneyyātha — <https://suttacentral.net/an3.65/pli/ms>
- Bhikkhu Bodhi 1988, "A Look at the Kalama Sutta", BPS Newsletter ฉบับที่ 9 — https://www.accesstoinsight.org/lib/authors/bodhi/bps-essay_09.html
- Kahneman & Klein 2009 — ดูแหล่งของบทที่ 7